

ЦЕРКОВНА СТАРОВИНА

УДК 261.5 (477.51).

Данило Рига

НОВГОРОД-СІВЕРСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ (1785 – 1797 рр.) – ПРОВІДНИЙ РЕЛІГІЙНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД НА ЧЕРНІГІВЩИНІ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХVІІІ ст.

У статті йдеться про діяльність Новгород-Сіверської духовної семінарії (1785-1797 рр.). Аналізується навчально-виховний процес у навчальному закладі. Подається інформація про викладачів семінарії.

Ключові слова: Новгород-Сіверська семінарія, навчально-виховний процес, викладацькі кадри.

Новгород-Сіверська семінарія (1785 – 1797 рр.) фактично ніколи не ставала об'єктом спеціального дослідження. На це були різні причини. Зараз, коли виникає інтерес до церковної історії, настав час докладно висвітлити її діяльність.

Складовими системи установ, підпорядкованих духовній владі, закладами, які були покликані підвищувати освітній рівень духовенства, виховувати духовних осіб, краще підготовлених до виконання своїх функцій, постачати кадрами органи єпархіальної влади і до певної міри – світські структури, були духовні семінарії.

Розвиток освіти в Україні у кінці ХVІІІ століття не був би можливий без діяльності духовних семінарій, розташованих на землях сучасної України. Характерно, що у 60-х та 70-х рр. ХVІІІ ст. на території семи полків Гетьманщини діяло 866 шкіл, тобто одна школа припадала на кожну тисячу душ місцевого населення.

Церковна реформа, проведена ще Петром I в Україні, і, зокрема, видання «Духовного Регламенту», що вимагав від єпархіальних архієреїв заведення шкіл для підготовки кандидатів священства, сприяли відкриттю нових навчальних закладів у Лівобережній Україні. Таким чином, «Регламент Духовної колегії» поклав початок структурного розмежування духовної освіти. Але відсутність чіткої моделі освіти з часом привела до необхідності глибших реформ у цій сфері. Єпархіальні семінарії займали третій ступінь духовної освіти і вважалися середнім навчальним закладом. Навчання в семінарії тривало, як правило, 6 років: перші чотири роки вивчалися загальноосвітні предмети, два останні – богословські. Після закінчення 4-х класів семінаристи мали право без іспитів вступити на історико-філологічні факультети університетів. Тобто рівень освіти 4-х класів семінарії дорівнював світській середній освіті. Учнів семінарій поділяли на спеціалізовані класи за рівнем знань та здібностями.

Станом на 1750 р., в Лівобережній Україні діяли Київська духовна академія, Чернігівський та Харківський колегіуми та дві семінарії – Переяславська та Полтавська. Останні за обсягом викладання дорівнювали середньовічним університетам [1, С.9].

Школи засновувалися представниками церковної влади за зразком Київської. З

© Рига Данило В'ячеславович – науковий співробітник Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній».

приходом до влади Катерини II розпочалася повна руйнація українського православ'я, а водночас і відрив навчального процесу в Києво-Могилянській академії від рідного ґрунту, національних потреб українського народу. В інструкції графу П. Румянцеву, призначеному 1764 року правителем Малоросії, імператриця радила звернути особливу увагу на Київську академію.

Під час царювання Катерини II відкрились вісім нових семінарій, а загальна їх кількість досягла двадцяти шести із загальною кількістю учнів у них приблизно шість тисяч. Перше місце серед навчальних закладів усе ще займала академія у Києві [2, С.548].

Катерина II оголосила, що на утримання семінарій буде відпускатися «знатная денежная сумма». 29 березня був даний іменний указ колегії економії, котрий повелівав відпускати на Київське училище 500 рублів. Таким чином, на утримання учнів, жалування вчителям та на всі інші потреби виділялося 500 р. Нові укази про відпуск коштів на утримання духовних закладів ми зустрічаємо вже з 1779 р. А з 1780 р. на утримання кожної семінарії виділялося 2.000 рублів. [3, С.94].

Наприкінці XVIII ст. Чернігівщина переживає бурхливі події, які стосувалися суспільно-релігійного життя. В цей історичний час відбувається ліквідація Гетьманщини – символа національної незалежності українського народу. Колишню Гетьманщину було розподілено на три намісництва: Київське, Чернігівське та Новгород-Сіверське. Старе і тихе сотенне місто Новгород-Сіверський фактично стає центром Північної Гетьманщини – Новгород-Сіверського намісництва [4, С.146].

Перетворення відбувались не лише у суспільно-політичному, а й у релігійному житті регіону. У зв'язку з новим адміністративно-територіальним поділом у березні 1785 р. під релігійні потреби нового намісництва було утворено Новгород-Сіверську єпархію. До її складу увійшли одинадцять повітів: Глухівський, Конотопський, Коропський, Кролевецький, Мглинський, Новгород-Сіверський, Новомістський, Погарський, Сосницький, Стародубський, Суразький.

Очолив новостворену єпархію переяславський єпископ Іларіон, якого імператриця Катерина II наказала «перевести Епископом в Новгород-Северский именовать его Новгородско-Северским и Глуховским» [5, Арк.1].

До Новгорода-Сіверського перебралися й інші відомі церковні діячі – Володимир Сокальський, Мелхиседек Значко-Яворський, Варлаам Шишацький, Платон Романовський та інші [6, С.77].

Після заснування Новгород-Сіверської єпархії одразу ж створюється церковний орган управління й суду – духовна консисторія. Новгород-Сіверська духовна консисторія була утворена 6 червня 1785 р. у відповідності з указом Катерини II «Про утворення єпархій у намісництвах». [7, С.244].

У вересні 1785 р. для задоволення потреб єпархії у священнослужителях була відкрита Новгород-Сіверська духовна семінарія, до якої було переведено частину учнів та викладачів Переяславської духовної семінарії, а також Київської академії [8, С.378-379]. Духовна консисторія мала «1) для бедных нищетных означить дом для жилища и потребное к содержанию; 2) для школ означено каменное строение, палаты, яко весьма для сего благопристойные, кои оправлены и очищены для сего уже по велению его преосвященства» [9, Арк.413].

Під час закладання семінарії у Новгород-Сіверському враховувалися досвід і кращі традиції вищого навчального закладу Києво-Могилянської академії. Викладачі Новгород-Сіверської семінарії не були новачками у царині освітньо-виховного процесу. За плечима у них, як правило, були роки навчання у Києво-Могилянській академії та освітньої практики в інших навчальних закладах. Фактично, викладачі Новгород-Сіверської семінарії впроваджували кращі традиції тогочасної освіти під час викладання предметів у семінарії та організації навчального процесу. Добір викладачів семінарії цілком залежав від єпископа Іларіона. Він, зокрема, звернувся до Синоду з клопотанням «взять мне в новую мою Новгородско-Северскую епархию для заведения семинарии годных человек из монашествующих. Теперь

смею донести, что нужны мне люди для открытия семинарии и учреждения консистории: ректор семинарии, Михайловского Переясловского монастыря игумен Ваарлам, префект семинарии Архидиакон Платон, да еще для должности иеромонах Христофор. Сих трех человек определить прошу ваше святейшество» [10, Арк.10].

Синод пристав на цю пропозицію і задовольнив прохання Іларіона, який невдовзі рапортував: «Касательно взять в учреждаемой Новгородско-Северскую епархию, из монашествующих и других для архиерейского служения нужных мне людей указ получен, о чем святейшему правительствующему Синоду почтенно рапортую» [11, Арк.23].

Семинарія була заснована з ініціативи передусім Іларіона та інших церковних і культурних діячів другої половини XVIII ст. При формуванні керівного та викладацького складу Новгород-Сіверської семінарії були дотримані принципи, які мали місце і у кадровій політиці інших навчальних закладів відповідного рівня: ректором призначався присутній консисторії (або навпаки, ректор ставав таким присутнім), а викладачі були представлені духовними особами.

Новгород-Сіверська семінарія поряд з Чернігівською семінарією та Києво-Могилянською академією стає одним з визначних осередків просвіти і культури у кінці вісімнадцятого століття на теренах Півночного Лівобережжя. Заснування семінарії саме у Новгороді-Сіверському не було випадковістю. Місто завжди було одним з центрів Чернігово-Сіверської землі. Новгород-Сіверська семінарія являла собою окрему сторінку у діяльності епархії. Кожна епархія мала свій навчальний заклад, і Новгород-Сіверська епархія не була винятком. Цікаво, що діяла семінарія у Спаському монастирі. Семінарія була подібна до семінарій тогочасного типу.

Іеромонах Платон Романовський стає досить впливовою постаттю у Новгород-Сіверській епархії. 1785 року його призначено на посаду префекта Новгород-Сіверської семінарії та викладача риторики й піітики. У 1787–1793 рр. префектом семінарії був іеромонах Павло Чедневський, який народився у 1748 р. Після закінчення Київської академії у січні 1776 р. він був призначений на викладацьку посаду в Астраханську семінарію. У 1780 р. Павло Чедневський прийняв чернечий постриг, а у квітні 1786 р. виїхав до Санкт-Петербурга, але невдовзі Синод відправив його у розпорядження Новгород-Сіверського єпископа Іларіона. 7 вересня 1787 р. П. Чедневський посів посаду префекта семінарії. Він також викладав риторіку, філософію та французьку мову.

У січні 1793 р. був призначений ігуменом заштатного Миколаївського Макошинського монастиря, але з 1796 р. знову викладав богослов'я у духовній семінарії. У квітні 1798 р. П. Чедневський був переведений настоятелем Козелецького Георгіївського монастиря. У 1803 р. він був звільнений за станом здоров'я з пенсією у розмірі 272 руб. 50 коп. на рік. Помер 10 січня 1823 р. [12, С.369-370].

Ще один префект семінарії Іоанн Казанський народився у 1755 р., навчався у Київській академії. У 1783 р. був направлений у Севську семінарію викладачем граматики і географії, а наступного 1784 р. став її префектом. 22 вересня 1784 р. він був посвячений у диякони Севського кафедрального собору. З вересня 1785 р. Іоанн Казанський – священик Севського кафедрального собору і викладач риторики, історії та давньогрецької мови у місцевій семінарії. У 1787 р. був переведений до Новгород-Сіверської духовної семінарії і розпочав викладати давньогрецьку мову. Префектом семінарії і викладачем філософії Іоанн Казанський був у 1794–1797 рр. У 1797 р. він став членом Глухівського духовного правління [13, С.371].

Префект Леонтій Рклицький народився у 1766 р., навчався у Чернігівській та Новгород-Сіверській духовних семінаріях. У 1791 – 1793 рр. викладав у Новгород-Сіверській семінарії піітику та давньогрецьку мову, а у 1793 – 1796 рр. – риторіку, філософію і водночас займав посаду префекта. З грудня 1798 р. він – священик Чернігівського Спасо-Преображенського собору. У 1799 р. був направлений на посаду вчителя філософії Чернігівської семінарії. У 1800 р. став протоієреєм, а трохи згодом префектом семінарії [14, С.371].

На особливу увагу заслуговує перший ректор Новгород-Сіверської духовної семінарії Варлам Шишацький. Він народився в 1743 р. у селі Красилівка на Чернігівщині. Навчався у Переяславському колегіумі, а потім у Київській академії. Згодом викладав у Переяславському колегіумі філософію та богослов'я і був його ректором. 30 червня 1777 р. посвячений у ієромонахи, у 1780 р. – в ігумени Мошногірського монастиря, звідки у 1783 р. переведений ігуменом у Переяславський Михайлівський монастир. Упродовж 1785–1787 рр. В. Шишацький обіймав посаду ректора Новгород-Сіверської духовної семінарії. У 1794 р. за клопотанням Мінського архієпископа Віктора Садовського був призначений архімандритом Дятловицького монастиря на Пінщині й став намісником архієпископа В. Садковського в Правобережній Україні [15, С.606].

У 1787 році посаду ректора семінарії обіймає Платон Романовський. Він є досить помітною фігурою у суспільно-релігійному житті Лівобережної України наприкінці XVIII ст. Народився у родині священника Фоми Романовського. На жаль, про рік народження релігійного діяча достовірно нічого не відомо. Цікаво, що він був рідним братом майбутнього ректора Чернігівської семінарії Феофана Романовського. Початкову освіту майбутній діяч здобуває, навчаючись у Переяславському колегіумі, а потім у Київській академії [16, С.289-290].

Після навчання у Києві він повертається до Переяслава. У Переяславському колегіумі Платон Романовський обіймає посаду префекта та згодом стає ієромонахом. З квітня 1790 р. його призначають ігуменом третьокласного Миколаївського Батуринського монастиря зі збереженням усіх посад, а у 1794 р. за указом св. Синоду він обіймає посаду архімандрита другокласного Пустино-Харлампіївського Гамаліївського монастиря.

У лютому 1796 р. ректор духовної семінарії Платон Романовський помер, його було поховано у Новгород-Сіверському Спасо-Преображенському монастирі [17, С.272.].

Після смерті Платона Романовського єпископ Іларіон представив до Синоду двох кандидатів на посаду ректора – ігумена Германа та ієромонаха Києво-Печерської лаври Анатолія Ставицького, який був довгий час префектом Київської академії. Але члени Синоду вирішили інакше, й у 1796 р. на цю посаду було призначено ігумена Орловського Успенського монастиря Ієроніма Загоровського. Але Ієронім Загоровський на посаді ректора духовної семінарії пробув лише один рік [18, С.370].

Ієронім Загоровський – фактично невідома постать в історії Чернігівщини. Як свідчать джерела, релігійний діяч походив з малоруських дворян. Народився у 1741 році. Відомо, що освіту отримав в Київській академії. Прийняв чернецтво в Києво-Печерській лаврі 18 квітня 1770 р. і скоро був посвячений в ієродиякони. У 1774-ому рукопокладений в ієромонаха. 1772 року поїхав до Москви у земельних справах лаври. 19 травня 1775 року митрополит Платон призначив його намісником Звенигородського Саввина монастиря і присутнім у Звенигородському духовному правлінні. З 1776 року Ієронім призначений префектом тільки що заснованої Звенигородської семінарії.

У 1779 році він обіймає посаду ігумена Орловського Успенського монастиря і стає префектом новозаснованої Орловської семінарії. У 1788-ому його призначають присутнім у Севську духовну консисторію і Орловське духовне правління.

Окремі маловивчені питання – навчання, виховання та життя учнів семінарії.

До 1786 р. семінарія утримувалася за рахунок прибутків монастирів, а також відсотків від грошових пожертв з боку благодійників. У 1786 р. відбулася секуляризація, котра не оминула і Новгород-Сіверську єпархію. За указом від 10 квітня 1786 р., на утримання Новгород-Сіверської семінарії виділялося дві тисячі рублів. Цікаво, що на Чернігівську семінарію виділялося також 2000 р. [19, Арк.2.].

Невдовзі семінарія перетворюється на важливий духовно-навчальний заклад на півночі України. На початку діяльності семінарії у ній було 4 класи – нижчий клас граматики, вищий клас граматики, класи риторики та поетики. До Новгород-Сіверської семінарії було переведено частину учнів і викладачів Переяславської

духовної семінарії, а також Київської академії. Можна твердити, що учні прибували на навчання у семінарію фактично з кожного найбільшого містечка або села Новгород-Сіверської єпархії.

За відомістю 1786 року, всього учнів з усіх протопопій у першому класі граматики було 106; у другому класі граматики – 93; у третьому класі піітики було 29; в останньому класі риторики навчалося 43 учні. Загальна кількість учнів семінарії становила 276 дітей духовного походження і 6 світського. Всього у семінарії навчалося 283 учні. З них 8 були синами дяконів, 7 – синами протопопів, 2 були синами намісників, 1 – настоятеля та 15 були синами дячків. Переважну більшість учнів семінарії склали вихідці з родин священників. У духовному закладі навчались учні починаючи з 10 років і закінчуючи 26 роками. Причому учні різного віку мали змогу навчатись у різних семінарських класах.

Новгород-Сіверська семінарія дотримувалась демократичних засад життя та гуманних принципів виховання, чим заслужила собі особливу симпатію та популярність серед молоді. Крім цього, прослідковується те, що у семінарії діти священників навчались у різних класах в залежності від віку. Духовенство цих повітів і протопопій Новгород-Сіверської єпархії надсилало на навчання найбільший відсоток студентів духовного походження, які і склали більшість у семінарії.

Здобувати освіту студентам семінарії доводилось у скрутних матеріальних умовах. Виняток становили вихідці з багатих родин. Більша частина студентів жила у тяжких умовах. Керівництво намагалось певною мірою полегшити їхнє становище.

Частину студентів семінарія забезпечувала гуртожитком – бурсою, що призначалася переважно для найбідніших вихованців, круглих сиріт і таких, які не мали з дитинства батька. Бурса була завжди переповнена і не могла вмістити всіх бажаючих. Тому траплялися випадки, коли студенти залишали семінарію з різних причин. Найчастіше це були страшна нужда, що гнала їх у пошуках шматка хліба, хвороби, сімейні обставини. Багато студентів семінарії поступало до медичних закладів.

Після закінчення повного курсу навчання або старшого класу студенти отримували атестат, підписаний ректором чи префектом з печаткою семінарії. Атестати являли собою просте свідоцтво про освітній ценз, без зазначення успіхів у навчанні. Цікаво, що атестати учні мали змогу отримати, не закінчивши повний курс навчання. Яскравий приклад – атестат учня Новгород-Сіверської семінарії Авраама Доброгаєва.

Атестат свідчить, що він був учнем школи риторики. Священик Лук'ян Доброгаєв просив звільнити з семінарії свого сина Авраама Доброгаєва з атестатом. Зміст атестата такий: «Семинарии префект архидьякон Платон засвидетельствовал что он Доброгаев обучался в одной семинарии риторике год вел себя честно и добропорядочно и ни в каких штрафах не был в засвидетельствовании духовной Новгород-Северской дикастерии ему Доброгаеву аттестат за надлежащею подписью и печатью дан 1786 года октября дня 3.» [20, Арк.130.]. Атестати отримували також учні, які бажали продовжити навчання в інших навчальних закладах.

До єпископа Новгород-Сіверського Іларіона надходило багато донесень від священників щодо переведення, звільнення з семінарії їхніх синів. Священик Іаков Захаркевський звертався до Іларіона: «Имею я двух сыновей, старший Яким обучался два года риторики. Николай дома грамоте обучался, и сколько я не старался, чтоб, обучая их в семинарии, привести до степени совершенства, но по причине болезни, до окончания обучения в семинарии быть не может, а от второго успеха совершенно не ожидаю. Покорнейше прошу ваше преосвященство моих двух сыновей не способных быть в семинарии навсегда уволить. села Андреевич священник Иаков Захаркевский.» [21, Арк.29].

Документи засвідчують, що було чимало звернень до Іларіона, єпископа Новгород-Сіверського і Глухівського, від учнів семінарії, як правило, про матеріальну допомогу. Сини померлого церковного дякона Федір та Андрій

звертались до єпископа Іларіона з проханням: «Просим обратить внимание на наше сиротство и недостачу и просим с этого прихода давать нам, что-то с доходов его. Рабы ваши Федор и Андрей» [22, Арк.7.].

Учень риторики Захарій Рожковський звертався за звільненням з семінарії. Він пояснював, що: «дальнейшие обучение продолжать не имею желания, а желаю обучатся медицинской науке. Для этого вашего преосвященства прошу меня уволить. Ученик риторики Захарій Рожковский. 1786 р. декабрь 23 числа» [23, Арк.205].

Як правило, єпископ Іларіон доручав ректору семінарії допомагати студентам семінарії, зважаючи на обставини їхнього життя. У 1787 р. Платона Романовського призначають на посаду ректора Новгород-Сіверської семінарії та викладача філософії. Це був новий етап у житті цієї людини. Платон Романовський починає більше приділяти увагу навчальному закладу. Наприклад, у 1790 році він звертався до Св. Синоду з клопотанням щодо забезпечення Новгород-Сіверської семінарії книгами з латинської мови. Як свідчать документи, інколи підручників не вистачало. Так було з латинською граматикуою.

Указ Синоду щодо забезпечення Новгород-Сіверської семінарії книгами з латинської мови мав такий вигляд: «по требованию святейшего синода напечатано при императорской Санкт-Петербургской академии наук более двух тысяч экземпляров грамматик латинских переводу Василия Лебедева с латинскими прибавлениями переведенными из грамматики называемой, книги напечатаны для удовольствия находящихся в училищах ведомства святейшего синоду учеников». Св. Синод просив: «дать знать сколько книг для семинарии Новгород-Северской потребно, о том приказать тамошней дикастерии связаться с помянутой типографскою конторою, о чем в оную указы из святейшего синода посланы февраля 17 дня 1790 года» [24, Арк.2].

Ректор Новгород-Сіверської семінарії ієромонах Платон рапортував у дикастерію про отримання указу. Він писав, що: «в семинарскую библиотеку, для здешней семинарии упомянутых Лебедевых грамматик, ныне не более коих двадцать пять экземпляров потребно» [25, Арк.5а].

Ці документи дають змогу говорити про те, що Синод впроваджував цензуру у сфері освіти. Зрозуміло, що Новгород-Сіверська семінарія не була винятком у цьому відношенні.

Станом на 1790 р., у духовній семінарії навчалося понад 470 учнів, діяли класи граматики, піітики, риторики, філософії, богослов'я. У семінарії поступово розширювалося коло і обсяг предметів. Поряд з традиційними латиною, поетикою, риторикою, філософією викладалась грецька, французька мови, а також математика, геометрія, географія, музика, образотворче мистецтво. За змістом навчальних програм семінарія була загальноосвітнім навчальним закладом [26, С.542.].

1790-1797 рр. – доба розквіту семінарії у Новгороді-Сіверському. Навчальний рік починався у семінарії, як і в інших навчальних закладах, 1 вересня і тривав до початку липня, хоча студентів часто зараховували і протягом року. Для вступу необхідно було пройти співбесіду з префектом. Існувала своя система перевірки знань: домашні завдання, опитування під час уроків, щосуботи – опитування за цілий тиждень та іспити наприкінці навчального року. Важливе місце посідав префект семінарії, який відповідав за організацію навчального процесу, виконання програм, успішність студентів, їх матеріальне забезпечення. Йому підлягав суперінтендант, який призначався з учителів і, разом з помічниками з числа візитаторів і сеньйорів бурс, відповідав за поведінку вихованців семінарії поза її межами.

Після смерті Катерини II відбуваються доленосні зміни у суспільному та релігійному житті всієї імперії. Як відомо, Павло I своїм указом скасовує Київське, Чернігівське і Новгород-Сіверське намісництва та утворює єдину Малоросійську губернію [27, С.2-3]. Нова Малоросійська губернія повністю відповідала кордонам колишньої Гетьманщини. З приходом Павла I пов'язаний останній етап життя

Новгород-Сіверської єпархії [28, С.207]. Після дванадцяти років діяльності семінарія припиняє свою діяльність. Це відбувається у зв'язку з новим адміністративним поділом [29, С.26-27].

У височайшому указі імператора Павла I від 1 вересня 1797 р. були такі розпорядження: 1) єпископа Новгород-Сіверського Іларіона перевести у тому ж званні до управління Могильовською єпархією; 2) колишню Новгород-Сіверську єпархію приєднати до Чернігівської; 3) архієрейський будинок колишнього єпископа Новгород-Сіверського залишити за монастирем, призначити у монастир архімандрита, і бути йому у числі першокласних монастирів з утриманням по штату [30, С.48-49]. З ліквідацією єпархії було ліквідовано і духовний навчальний заклад – семінарію. Учні колишньої духовної семінарії було переведено до Чернігівської семінарії.

Після закриття єпархії у 1797 р. останній ректор Новгород-Сіверської семінарії Ієронім Загоровський залишився тільки архімандритом Гамаліївського монастиря. 14 січня 1799 р. він був призначений настоятелем Печерського монастиря Нижегородської єпархії [31, С.370]. Але за станом здоров'я він відмовився від нового призначення і був тимчасово призначений настоятелем Київського Видубицького монастиря. Це був один з давніх монастирів Київської Русі. Відомо, що обитель було засновано в XI столітті сином Ярослава Мудрого – князем Всеволодом. Монастир складався з церкви Архангела Михайла (1070–1769), Георгіївської церкви (1696–1701) і Спаської церкви (1696–1791), побудованої у стилі українського бароко. Михайлівський собор невеликий, практично не змінився з XI століття. Саме в цьому монастирі 25 листопада 1804 р. Ієронім Загоровський помер.

Значення діяльності духовної семінарії у Новгороді-Сіверському без перебільшення можна назвати величезним. Провідний духовний заклад сприяв поширенню релігійної освіти у регіоні. Завдячуючи семінарії, Новгород-Сіверський перетворювався у центр релігійного життя. Випускники цього навчального закладу ставали релігійними діячами не тільки на Чернігівщині, але і за її межами. Все це викликає інтерес до маловивченої сторінки історії.

Додаток № 1.

Відомість про вік і кількість учнів духовної семінарії станом на 1786 рік.

Вік учнів	Кількість учнів
10-річних	6
11-річних	18
12-річних	35
13-річних	33
14-річних	42
15-річних	40
16-річних	24
17-річних	13
18-річних	23
19-річних	23
20-річних	4
21-річних	2
22-річних	5
23-річних	7
24-річних	5
25-річних	2
26-річних	2

Додаток № 2.
Викладачі Новгород-Сіверської семінарії

Викладач	Посада	Роки
Варлам Шишацький	Ректор	1785 - 1787
Платон Романовський	Ректор	1787 - 1796
Ієронім Загоровський	Ректор	1796 - 1797
Платон Романовський	Вчитель риторики	1785 - 1787
Павло Чедневський	Вчитель риторики	1787-1793
Леонтій Рклицький	Вчитель риторики	1793-1796
Платон Романовський	Вчитель піітики	1785 - 1796
Леонтій Рклицький	Вчитель піітики	1791-1793
Варлам Шишацький	Вчитель філософії	1785 - 1787
Платон Романовський	Вчитель філософії	1787-1796
Павло Чедневський	Вчитель філософії	1787-1793
Іоанн Казанський	Вчитель філософії	1794-1797
Леонтій Рклицький	Вчитель філософії	1793-1797
Варлам Шишацький	Вчитель богослов'я	1785 - 1787
Платон Романовський	Вчитель богослов'я	1787-1796
Павло Чедневський	Вчитель богослов'я	1796 - 1797
Павло Чедневський	Вчитель французької мови	1787-1793
Іоанн Казанський	Вчитель грецької мови	1787-1797
Леонтій Рклицький	Вчитель грецької мови	1791-1793

1. Дорошенко Д. Новгород-Сіверський // Сіверянський літопис. – 1995. – №1. – С.9.
2. Карташев А. В. История Русской Церкви. – М.: Терра, 2000. – Т. 2. – 782 с.
3. Знаменский И. П. Положение духовенства в царствоание Катерины II и Павла I. – М., 1880. – 186 с.
4. Оглоблин О. Люди Старої України та інші праці. – Острог, 2000. – С. 146.
5. Російський державний історичний архів. – Ф. 796. – Оп. 66.– Спр.135. – Арк. 1.
6. Федірко А.М. Патріотична освічена еліта Новгород-Сіверського на рубежі 18 – 19 ст. // Український історичний журнал, 1998. – № 2. – С. 77.
7. Чернігівщина: Енциклопедичний довідник. – К., 1990. – С.244.
8. Никодим. Описание бывшей Новгород-Северской епархии // Черниговские губернские ведомости.–Часть неофициальная. – 1858. – №44. – С.378-379.
9. Державний архів Чернігівської області. – Ф. 712.– Оп. 3. – Спр.18.– Арк. 413.
10. Російський державний історичний архів. – Ф. 796. – Оп. 66.– Спр.208. – Арк. 10.
11. Там само. – Арк. 23.
12. Никодим. Описание бывшей Новгород-Северской епархии // Черниговские губернские ведомости. – Часть неофициальная. – 1858. – №48. – С.369 - 370.
13. Никодим. Описание бывшей Новгород-Северской епархии // Черниговские губернские ведомости (Часть неофициальная). – 1858. – № 47. – С.371.
14. Там само. – С.371.
15. Докладніше див: Травкіна О. Архієпископ Ваарлаам Шишацький та бібліотека «Чернігівських Атен» // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній

історії Центрально-Східної Європи. – Чернігів, 2007. – С.606.

16. Историко-статистическое описание Черниговской епархии.– Чернигов, 1873. – Т.3. – С.289-290.
17. Оглоблин О. Люди Старої України та інші праці. – Острог, 2000. – С.272.
18. Никодим. Описание бывшей Новгород-Северской епархии // Черниговские губернские ведомости.– Часть неофициальная. – 1858. – № 47. – С.370.
19. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Ф. І. – Спр. 63.411. – Арк. 2.
20. Державний архів Чернігівської області. – Ф. 712.– Оп. 3. – Спр.18.– Арк.130.
21. Там само. – Арк.29.
22. Державний архів Чернігівської області. – Ф. 712.– Оп. 3. – Спр.18.– Арк.7.
23. Там само. – Арк. 205.
24. Державний архів Чернігівської області. – Ф. 712.– Оп. 1. – Спр.131.– Арк.2.
25. Там само. – Арк.5а.
26. Чернігівщина: Енциклопедичний довідник. – К., 1990. – С.542.
27. Ковалевский А. Некоторые подробности, касающиеся учреждения Малороссийской (Черниговской) губернии в 1796-1797 годах // Черниговские губернские ведомости.– Часть неофициальная. – 1898. – № 1439. – С.2-3.
28. Оболенский Г. Л. Император Павел I. – М.: ООО ТИД «Русское слово – РС», 2001. – 384 с.
29. Брикнер А. Смерть Павла I. Спб., 1907 – С. 27-26.
30. Гумилевский Ф. Описание Новгород-Северского первоклассного мужского монастыря. // Черниговские епархиальные известия.– Часть неофициальная. – 1861. – №2.– С.48-49.
31. Никодим. Описание бывшей Новгород-Северской епархии // Черниговские губернские ведомости.–Часть неофициальная. – 1858. – № 47. – С.370.

В статье идет речь о деятельности Новгород-Северской духовной семинарии (1785–1797 гг.). Анализируется учебно-воспитательный процесс в учебном заведении. Подается информация о преподавателях семинарии.

Ключевые слова: Новгород-Северская семинария, учебно-воспитательный процесс, преподавательские кадры.

Speech goes in the article about activity of Novgorod-siverska of theological seminary (1785-1797). An educational-educator process is analysed in educational establishment. Information is given about the teachers of seminary.

Keywords: Novgorod-siverska seminary, educational-educator process, teaching shots